Amanoslar'da Yörük-Türkmen Hanedanı

Karabeyzade Hanedanı Tarih ve Kültür Yayınları / Karabeyzade Family History Series
Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 5, Nisan 2025 & April 2025
Kayıt/Received: Mart 12, 2025; Kabul/Accepted: Nisan 05, 2025; Belge No: KBZ-2025-05

Manuscript No. KBZ-2025-05(R); Published: April 30, 2025, DOI: 10.2025/kbz.2025.00005

A YÖRÜK-TÜRKMEN DYNASTY IN THE AMANOS MOUNTAINS: THE HISTORY AND AUTONOMY OF THE KARABEYZADES

Dr. Arslan Gündüzoğlu

Öz

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başında Gâvur Dağları'nda (Akbez-Tiyek) etkin olan Karabeyzade ayanları, devlete vergi ve asker vermeyen yerel güçler arasındaydı. 1865 yılında bölgeye gelen Fırka-i Islahiye harekâtı ile düzen tesis edilmiş, halkı devlete ısındırmak amacıyla eski vergi borçları affedilmiş ve Akbez'den iskân edilen hanelerle yeni kurulan Hassa Kazası'nın bir mahallesi oluşturulmuştur. Bu süreçte bölgedeki etkinlikleri kırılan Karabeyzadeler; Halep, Edirne ve Niş gibi şehirlere sürülmüş, bu şehirlerde ciddi ekonomik zorluklar yaşamışlardır. Karamanoğulları dönemine uzanan köklü bir Yörük geleneğine sahip olan bu ailenin bazı üyeleri, sonraki dönemlerde tekrar Akbez ve Hassa Kazasına dönerek yerel idarecilerin uygunsuz tutumlarına ve bölgedeki zararlı misyonerlik faaliyetlerine karşı devlete şikâyetlerde bulunmuşlardır. Göçerlikten yerleşik hayata geçen ailenin soy bakiyeleri ise günümüzde farklı illerde sosyo-kültürel varlıklarını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akbez; Ayan; Karabeyzadeler; Tiyek; Fırka-i Islahiye.

Abstract

In the late 18th and early 19th centuries, notables arose in the Gavur Mountains, as in all parts of the Ottoman Empire. Although not as active as the great notables at the beginning of the 19th century, the Karabeyzades, who were parties to their relations with each other and with the state, were active in Akbez and Tiyek. These gentlemen, called "dağlu", who ruled in these sub-districts, paid very little taxes to the state and did not give soldiers. Fırka-i Islahiye, which came to the region in 1865, established order in Akbez. The rulers forgave their old tax debts in order to warm the people to the state. He created a neighborhood of the newly established Hassa District from the households he settled here from Akbez. He sent the Karabeyzades, who were active in Akbez, to places such as Aleppo, Edirne and Nis. There are documents showing that they were struggling economically in these cities. Some of them returned to Akbez and Hassa Districts
in the following periods, complained to the state about the behavior of the missionary, which was dangerous for the state, and were disturbed by the inappropriate behavior of the administrators. Historically rooted in the nomadic Yörük tradition associated with the Karamanids, these communities transitioned from a semi-nomadic lifestyle to permanent settlement via the İbrahim Bey branch in regions like Osmaniye, Hasanbeyli, Karayiğit, and Hacılar, and they continue to maintain their socio-cultural presence today across various provinces, including Osmaniye, Hatay, Mersin, Adana, Antalya, and Ankara.

Keywords: Akbez; Ayan; Karabeyzades; Tiyek; Fırka-i Islahiye.

*Independent Historian and Researcher, Family History Department, email: arslangunduzoglu@email.com

1. Giriş

Ortadoğu coğrafyasında kırsalda ve kasabalarda ileri gelen şahıslar uzun zamandır ayan ve eşraf olarak adlandırılıyorlardı (Karpat, 2010, 51). Ayanlar 14. yüzyıldan itibaren merkezden gelen emirlerin taşrada uygulanmasında etkin rol aldılar (Tanör, 2004, 19-25). Bunlar merkezle köy ve kasabalar arasında aracı rolü oynuyorlardı (Karpat, 2010, 52). Ayanlar, yörenin etkin şahsiyetlerinin kendi aralarından seçtikleri şahıslardı. Bu durum, özellikle Cebel-i Bereket (Osmaniye) ve Hasanbeyli bölgesindeki oymak yapılanmalarında da benzer bir idari gelişim göstermiştir. 16. yüzyılın sonunda devlet vergi toplama ve tımar sisteminde değişikliğe gidince ayanlar devlet topraklarında kiracı olarak tımar sisteminin geri plana düşmesinde rol oynamışlardır (Tanör, 2004, 19-25). Artık, ayan vergi toplama vazifesini üzerine alıyordu. Bu unvanını alması için devletin ona berat vermesi gerekiyordu. Dolayısıyla ayanlar devletten tamamen bağımsız bir gurup olarak değil, devletin uygulamalarıyla gelişme gösterdiler. Hatta bir kısmı Osmanlı hâkimiyeti öncesi bu topraklarda hüküm süren hanedan ailelerinden geliyordu. Bu ayan aileleri 18. yüzyılda taşradaki etkinlilerini daha alt seviyedeki ayanlara kaptırarak onlar karşısında geri plana düştüler. Görevli bulundukları yerlere zamanla yerleşmiş eski askerler, önceleri memur olup daha sonradan taşrada eşraf olanlar, kasaba sakinleri, hatta köylerin ileri gelenleri öne çıkmaya başladılar (Karpat, 2010, 52). Vergi toplama hakkını da ihaleyle satın alan bu kesim zamanla ekonomik olarak güçlendi (İbşirli, 1999, 237). 18. yüzyılda birçok ayan ailesi, vali veya sancak beyliği görevlerine getirilerek uzun süre bu makamları işgal ettiler (İnalcık, 2009, 337). Dolayısıyla merkezi otoritenin taşrada etkisinin azalması ayanların öne çıkması ve feodalleşmeyi beraberinde getirecektir (İnalcık, 2009, 197). Merkezi otoriteyi temsil eden padişahların elinden Anadolu'nun verimli toprakları kayıyor, derebeylerin veya isyan etmiş paşaların eline geçiyordu. Çukurova'daki derebeylerinden Küçük Ali, bahsi geçenlere örnek verilebilir (Ubucini, 1998, 21). Çünkü Anadolu ve Rumeli'deki ayanlar isyanlardan ve devletin girdiği savaşlardan istifade ile müstakil birer yerel otorite olmuşlardı (Beydilli, 1999, 81).

Alemdar Mustafa Paşa, kendisi de bir ayan olduğundan ayanların hakları konusunda hassastı. Alemdar'ın otoriteyi sağlamak ve reform hareketlerini devam ettirmek için ayan ve yerel hanedanlar üzerinde etkili olması gerekiyordu. Bunu gerçekleştirmek için birtakım güvenceler vermesi gerektiğini düşünüyordu (Tanör, 2004, 42-47). Asıl hedef ayanların dirençlerini zayıflatmaktı (Mardin, 1998, 81). Devletin, ayanları tasfiye edecek askeri kuvvetten yoksun olması, ayanlarla uzlaşma araması günün şartlarına göre gerçekçi bir uygulamadır (Beydilli, 1999, 81). Bu hedefler Sened-i İttifak denilen bir senetle gerçekleşti (1808). Sened-i İttifak'la ayanlar, sadrazamın keyfi yönetiminin önüne geçme, suçsuz olan ayan ve yerel hanedanların mağduriyetini engelleme ve ayanların devamlılığının sağlanması gibi kazançlar elde ettiler. Bahsi geçen senet, büyük ayanların küçük ayanlar üzerindeki hâkimiyetleri onaylanıyor, hanedan hakları soya intikal ediyor, ayanlık hukuki ve devamlı süregelen bir hakka dönüşüyordu (Tanör, 2004, 42-47).

II. Mahmut, Alemdar Mustafa Paşa'nın ölümüne göz yumarak Sened-i İttifakı bir kenara koyunca ona olan güven azalmış, ayanlar ve yerel hanedanlar padişaha karşı direnişe geçmişlerdir. II. Mahmut'u reformlar yapmaya iten nedenlerden biri de ayanların bu direnişidir. Padişah 1812 yılındaki Osmanlı-Rus Savaşı'nın sona ermesiyle ayanların muhalefetine karşı baskıcı bir yola başvurdu (Tanör, 2004, 64-65) ve büyük ayanları tasfiye etti (Karpat, 2010, 163). Sonrasında güç kazanmalarından çekindiği daha küçük ayanlara yöneldi ve onları birer birer ortadan kaldırdı. Mallarına el koyarak hükümetin devlet topraklarında eskiden var olan tasarrufunu ve denetimini yeniden sağladı (Karpat, 2011, 126).

Devlet, ayanları cemaatlerinden ayırarak tasfiye etmeye çalışacak; 1850'lere gelindiğinde onların orta sınıfların sosyal, kültürel ve ekonomik olarak bir parçası olduğuna şahit olacaktı (Karpat, 2010, 163-164). Derebeyleri ümitsiz duruma düşmüş olsalar da kalıntıları ülkenin çeşitli bölgelerinde isyan çıkarmakta ve Tanzimat reformlarına karşı ümitsizce çabalamaktaydılar (Ubucini, 1998, 352). Tanzimat'ın ilanıyla taşra-merkez ilişkilerinde II. Mahmut'un yolundan gidildiği görülmektedir. Merkezileştirme çalışmaları bu dönemde devam etti. Yeni sistemde artık tek otorite valiler veya paşalar değildi. Valiler idari otoriteyi, ulema ve ilmiye ve adli otoriteyi, defterdarlar ve muhasıllar mali otoriteyi temsil ediyorlardı. Artık, ayanların taşrada yerine getirdiği görevler farklı görevlilerin eline geçiyor, ayanlara ise meclis üyelikleri veya farklı devlet hizmetleri verilerek tasfiyeleri sağlanıyordu. Gelişmeler yaklaşık 200 yıl süren kurumun kendiliğinden tasfiyesini getirdi (İbşirli, 1999, 238).

Ancak kendiliğinden tasfiye edilmeyen ayanlar Çukurova ve Gâvur Dağlarında devlet tarafından oluşturulan Fırka-i Islahiye adlı askeri birlik tarafından tasfiye edildiler. Tanzimat Dönemi'nde Amik Ovasında hayatlarını idame ettiren Reyhanlı aşireti iskân edilmek için gönüllüydü. Payas'ta Küçük Alioğulları, Hacılar, Tiyek ve Akbez hattında yoğunlaşan bu yerel güçlerin ve ahali unsurlarının kökeni, yüzyıllardır yarım ve tam göçebelik kültürüyle konar-göçer bir yaşam tarzını sürdüren köklü Yörük boylarına dayanmaktaydı.

Tiyek ve Akbez'de[1] Çobanoğulları beyleri; Keferdiz'de Köse Bekirzadeler, Bulanık'ta (Bahçe) Fettahoğulları (Abüdfettahzadeler, Fettahlıoğulları, Abdülfettahoğulları) ve Ulaşlı aşiretinden Ali Bekiroğlu, Kürd Dağı'nda Hacı Osmanoğlu Kara Halil, Çukurova'da ise Kozanoğulları ve diğer birçok aile, aşiret ve ayanlar bulunuyordu. Akbez ve Tiyek'te "dağlu" denilen" beylerden Karabeyzadeler etkindiler. Bu çalışmada; Karabeyzadelerin 19. yüzyıldaki faaliyetleri, hüküm sürdükleri Akbez'in idari sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi verilecektir. Çalışma; 19. yüzyılın başlarından Birinci Meşrutiyet'in ilanına uzanan zaman dilimini kapsamaktadır. Ancak Karabeyzadelerin gönderildikleri şehirlerdeki yaşam şartları hakkında bilgi vermek için bazen 19. yüzyıl sonlarına kadar uzanan değerlendirmeler de yapılmıştır.

2. 1.Akbez'de İdari Yapı

Akbez Nahiyesinin etimolojik kökeni "ak" ve "bez"in birleşmesiyle oluşur. Oryantalist Martin Hartmann'a göre nahiye kurulduğu süreçte 15 kadar aile tarafından inşa edildi. Zamanla Akbez, Ekbez'e dönüştü, hatta Osmanlılar Aybez (eibez) tabirini de kullandılar (Hartmann, 1894, 106). Yabancılar ise nahiyeye Ekbez derlerdi (Hartmann, 1894, 37). Adnan Şişman ise misyonerlerle ilgili yazdığı eserinde "Akbes" tabirini kullanır (Şişman, 2006, 168-170). Akbez Nahiyesi kendine bağlı diğer oymak, mahalle ve köyleri çağrıştırsa da ana kasaba olarak adlandırılmaktaydı (Hartmann, 1894, 42). 19. yüzyıl ortalarında Akbez Nahiyesinin kuzeyinde Kerkütlü, güneyinde Tiyek ve Hacılar nahiyeleri bulunmakta idi. Nahiye coğrafyasının batı ve kuzeybatı uzantısı ise doğrudan bugünkü Osmaniye sınırlarında yer alan Hasanbeyli ve Karayiğit havzasına bağlanmaktaydı. (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 126).

Tanzimat sonrasında da iç kesimlerdeki nahiyeler tarıma faydalı olma özelliğini devam ettirmekteydi. Yani geleneksel görüntüsünü devam ettiriyordu (Karpat, 2010, 59). Bu dönemde 1847 tarihli bir belgede Hacılar, Tiyek ve Akbez'de "iki bini mütecâviz hâne"nin varlığından bahsedilmektedir (BOA, A.}MKT. 92-53/4). 1847'de Hacılar, Tiyek ve Akbez'in Maraş Eyaletine uzak ve Halep Eyaletine yakın olması dolayısıyla senelik 44.000 kuruş vergileriyle birlikte (BOA, A.}MKT. 98-24/2) Halep'e bağlanması arzusu Maraş valisi tarafından merkeze yazılmıştı. Durum Meclis-i Vala'da görüşülmüş, sebepsiz yere böyle bir değişikliğin yapılmasının uygun olmayacağı, bahsi geçen talebin Halep valisiyle de görüşülmesi ve onların da onayının alınması önemli görülmüştür (BOA, A.}MKT. 92-53). Halep Meclisinde durum görüşülmüş, bu değişikliğe sıcak bakılmamıştır. Çünkü Hacılar, Tiyek ve Akbez'in eskiden beri Maraş'a bağlı bulunduğu, Halep'e yakın olsa da ilişkilerinin Maraş'a daha yakın olduğu, buralar halkının olgun bir mizacının bulunmadığı, dolayısıyla da kontrol altında tutulmalarının ancak üzerlerine gönderilecek önemli miktardaki kuvvetlerle mümkün olduğu belirtilmiştir. Yine Akbez, Tiyek ve Hacılar'da devlet düzeni tesis edilmeden Halep'e bağlanmasının bir fayda sağlamayacağı öngörülmüştür (BOA, A.}MKT. 98-24/2). Söz konusu asayiş ve kontrol problemlerinin temelinde, bölgede meskûn olan ve yüzyıllardır yarım ya da tam göçebelikle hayatını idame ettiren Yörük boylarının hareketli yapısı yer almaktaydı. Karamanoğulları döneminden bu yana köklü bir konar-göçerlik geleneğini sürdüren bu kitlelerden özellikle İbrahim Bey kolu; idari dinamiklerin değişmesiyle birlikte Osmaniye, Hasanbeyli, Karayiğit ve Hacılar gibi sahalara yerleşerek kalıcı obalar kurmuş ve bölge demografisinin şekillenmesinde mühim bir rol oynamıştır.

Bu üç nahiyenin beyleri aldıkları vergilerin onda birini isyan etmiş duruma düşmekten kaçındıklarından Maraş Mutasarrıflığına yolluyorlardı (Karaboran,1996, 17). 1858 tarihli bir belgede 1854-1855 yıllarına ait aşar vergisinin ödenmediğine dair bilgiler verilmektedir. Vergi tahsil edilmeyen yerlerden biri olan Akbez'den bu vergiler 1865 yılına kadar alınamadı. Fırka-i Islahiye'nin bölgeye gelmesiyle vergilerin tahsiline başlandı (Çelik, 2008, 65).

Devlet emirlerine Akbezlilerin karşı çıkmasında, İskenderun-Maraş yolunun Akbez kuzeyinde kapalı olmasının verdiği coğrafi avantaj mühimdi. Kasım 1859'da Tüfenkçibaşı ve Paşo Bey Tiyek'te buyrulduyu okuyunca halk aman dilemiş; ancak Akbez ahalisi 'muhâlefete ve şekâvette ısrar' eylemiştir (BOA, MVL 594-43/3). Paşo Bey ve Tiyek Müdürü Mehmet Bey, Akbezlilerin terbiyesini Maraş'a yazınca, Bulanık Boybeyi Hasan Bey ve Çelikanlu aşiretine haber verilmiştir (BOA, MVL 594-43/2). Akbezlilerin bu ödünsüz direniş ruhunun temelinde, kökenleri Celali isyanlarındaki Dulkadirli ve Bozoklu Türkmen gruplarına uzanan, Avşar boyunun Kara Gündüzlü obasına mensup Karabeyzadelerin asabiyet bağı yatmaktaydı. Osmanlı kaynaklarında merkezi idareden bağımsız özgür Yörük yaşamını ifade eden 'Dağlu Beyleri' kimliğini benimseyen bu yapı, tarihsel refleksleriyle devletin mülki emirlerine karşı direnç göstermiştir.

29 Aralık 1863 tarihli bir belgede Akbez, Tiyek ve Hacılar nahiyelerinin kuralarının çekilmesinin kolay olmayacağı, kuranın yapılmamasının vergiye tabi halk üzerinde kötü tesir yaratacağı, bu nedenle gerekli tedbirlerin alınması Maraş Mutasarrıflığına yazıldı (BOA, A.}MKT.MHM. 288-73). Maraş mutasarrıfı tarafından Sadarete gönderilen 1 Mart 1864 tarihli bir belgede ise kuraların tamamlandığı düzenlenen mazbatanın takdim kılındığı bildirildi. Mutasarrıf, bu nahiyelerin ileri gelenleri ve reislerinin muhalefetinin önlenmesi için çeşitli

[1] Nahiye,belgelerde Ekbaz,bazenhalk arasında Ekbez, olarak ifade edilse de biz bu çalışmada günümüzde yaygın olarak kullanıldığı şekliyle Akbez ismini kullanmayı tercih ettik.

hediyeler verilmesi ve onların desteğinin bu şekilde sağlanması gerektiğine değindi. İki adet kaftan, beş adet Acem şalı hediye edildi ve bunun için 3.000 kuruş harcanması gerektiği bildirildi. Mutasarrıf, beylerin gönlünü hoş tutmak için lazım gelen bu miktarı kendi cebinden ödemişti. Bu masrafın, Mal Sandığı'ndan verilmesinin Maliye Nezaretine yazılması istirham edilmiştir (BOA,MVL 670-58/3). Sadaret bu sorunlu bölgede kuraların sorunsuz halledilmesinde önemli rolü olan beylere verilen hediyelerin ücretinin ödenmesini Maliye Nezaretine yazmıştır (BOA,MVL 670-58/6). Hediye için harcanan masrafa bakıldığında her bir nahiye beyine 1.000 kuruş verildiği sonucuna ulaşılabilir.

Maraş'ta bazı yerlerde 1863-1864'te vergilerin toplanamadığı görülmektedir. Vergi memurları tahsilat için geldiklerinde eli boş dönüyorlardı. Oysa Akbez, onunla sıkı ilişkiler içerisinde olan Tiyek ve Hacılar nahiyesinde hayvan sayısı çok fazlaydı. Bağ ve bahçelerin bolluğu dolayısıyla burada üretilen ürünlerden vergi alınması lazımdı. Hacılar Nahiyesiyle Tiyek arasındaki sürtüşmeler bağ ve bahçelerin bakımsız kalmasına ve üretim yapılamamasına neden oluyordu. Bu gerginliklerde Akbez Nahiyesi beyleri daima Tiyek Nahiyesi beyleriyle birlikte hareket ediyorlardı. Aşar ve rüsumat her tarafta ilan edilmişken, Akbez, Tiyek ve Hacılar nahiyelerinin ne kadar vergi vereceği belliydi. Ancak buranın beylerinin topladığı vergilerin oranı çok düşüktü ve mukataanın %10 kadar bile etmiyordu. Üstelik aşiret liderlerinin misafirlerini ağırlamak için harcadıkları "orta masrafı" denilen masraflar da halktan karşılanıyor, bu vergiler misafirler için yapılan harcamalara bile denk gelmiyordu. Malikâne sistemi içerisinde tasarrufta bulunan beylerin yaptığı başka birçok şahsi harcama da halktan alınan vergilerden temin ediliyordu (Çelik, 2008, 67).

Akbez Nahiyesinin vergisi 22.429 kuruştu. Halkın içinde bulunduğu şartlarda bu verginin yarısı bile tahsil edilemiyordu. Vergilerin çoğu bakayaydı. Memurların vergi tahsili için uğrayamamalarından dolayı iane-i askeriye vergileri de alınamıyordu. Akbez, Tiyek ve Hacılar Nahiyesinde 100.000 kuruş aşar vergisi tahsil edilmesi lazımdı. Oysa 140-150 kuruş vergi ancak alınabiliyordu.

Ağnam resmi için de aynı tutar söz konusudur. Yine Akbez, Tiyek ve Hacılar'dan çeşitli yerlere kaliteli kereste ve mazı ticareti yapılmakta, devlet ise bunlardan vergi geliri elde edememektedir (Çelik, 2008, 67).

Akbez, Tiyek ve Hacılar beyleri kendi nahiyelerinde eskiden beri istedikleri gibi hükümet etmekte (Halaçoğlu, 1973, 7), vergileri toplayıp istedikleri gibi sarf etmekteydi. Nahiyelerinin vergilerini toplarlar, bağlı bulundukları Maraş'a isyan etmiş durumuna düşmemek için onda birini gönderirler, kalanını kendilerine ait işlerde kullanırlardı. Halka ağır yük getiren vergilerde indirime gidilmiş, devletin kaybını gidermek için de düzenlenen vergilere zam yapılmıştı. Halkın ödeme gücü zaten düşük olduğundan Akbez halkı, Maraş'tan yapılan bu zammı yok saydı. Ancak devlete isyan etmiş duruma düşmemek için düşük miktarda bir ödeme yaptılar (Çelik, 2008, 67). 1864'te üç nahiyeden alınan öşür vergisi senelik 250 kuruş kadardı. Fırka-i Islahiye bölgeye gelmeden bir yıl önce Tiyekli Mehmet Bey, Maraş Mutasarrıflığı tarafından Akbez, Hacılar ve Tiyek nahiyelerine müdür olarak atandı ancak, onunla sürekli çekişme içerisinde olan Hacılar beyi Paşo Bey ona itaat etdi. Tahsil edilmesi gereken Hacılar hissesi tahsil edilmeyip, sadece Tiyek ve Akbez hissesi olan 500 kuruş tahsil edilebildi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 145-146).

Akbezliler yaz aylarında Gâvur Dağı'nın yüksek kesimlerine çıkarlardı (Karaboran,1994, 173). Adana-Maraş yolunun trafiğe kapalı olması sebebiyle Maraş zaptiyesinin bölgeye ulaşması oldukça güçtü (Dumont, 1981, 381). Bu sarp coğrafyada hanedanın mühim kollarından Karabeyzade İbrahim Bey, Hasanbeyli ve Karayiğit bölgesinin beyi olarak Maraş geçitlerini kontrol altında tutmaktaydı. İbrahim Bey'in bu stratejik hakimiyeti, Cebel-i Bereket genelindeki konar-göçer unsurların mülki idareyle olan münasebetlerinde Hasanbeyli merkezli kalıcı bir nüfuz sahası yaratmıştır. Yüzyıllardır devam eden konar-göçer yaşam tarzının ve Yörük yapısının bir gereği olarak İbrahim Bey, mülki idarenin dönemsel yaylak kısıtlamalarına karşı kendi oymak düzenini ve geleneksel göçerlik reflekslerini muhafaza etme yoluna gitmiştir. Bölgedeki bu fiili nüfuz yapısı sebebiyle mülki idare, yerel asayişi gözeterek 1834 yılında Kavalalı müttefiki Mısırlı İbrahim Paşa'nın Çukurova'yı işgali üzerine İbrahim Bey'e resmi yardım çağrısı yapmış; İbrahim Bey de kendi nüfuz sahasını koruma refleksiyle hareket ederek bölgede mühim bir gerilla savaşı yürütmüştür (Efe, 2012, 68). 1864'te Küçük Alioğlu Dede Bey'in kaçışını engelleme görevini mülki idarenin emriyle üstlenmiş; ancak bu hamlesi yerel planda isyancı yandaşların tepkisini çekmiştir (Efe, 2012, 98-99). İsyan sonrasında Karayiğit'teki Karabeyzade konağına yönelik silahlı suikast girişimleri yaşanmış, adamları yaralanmış ve İbrahim Bey yerel asayişsizliğe karşı ailesini korumak amacıyla evini müstahkem hale getirerek bölgedeki Yörük idaresini muhafaza etmiştir.

Osmanlı arşivlerinde 19. yüzyıl öncesinde Akbez'e dair bir kayda rastlanmamıştır (akbez-nahy... p. 4). Nahiye; 19. yüzyıl başlarında Maraş Eyaleti'ndeyken (Temiz, 2012, 30-32), 1832-1839 arasında Mısır hâkimiyetinde kalmış (akbez-nahy... p. 4), 1847 ve 1851'de yeniden Maraş'a bağlanmıştır (BOA, A.}MKT. 98-24/2; BOA, MAD.d.21841) (akbez-nahy... p. 4). 1868'de Maraş Livasının Hassa Kazasını oluşturan üç nahiyeden biri olan Akbez (Karaboran, 1996, 23) (akbez-nahy... p. 4), 1872'de Maraş Sancağı sınırlarında yer almış (BOA, ŞD. 2871-46) (akbez-nahy... p. 4), 1879'da ise yeni kurulan Cebel-i Bereket Sancağına bağlanmıştır (Karaboran, 1996, 24) (akbez-nahy... p. 4).

3. 2. 19. Yüzyıl Başlarından Fırka-i İslahiye'nin Gelişine Kadar Karabeyzadeler

Nevahi-i Selâse (Hacılar, Tiyek, Akbez) halkı 'dağlu' olarak anılmakta ve idari olarak Çobanoğullarının hükmü altında bulunmaktaydı (Halaçoğlu, 1973, 7; Çelik, 2008, 74). Bölge beyleri otonom hareket ederken, ahali tamamen liderlerinin tavrına göre yön çiziyordu (Dumont, 1981, 381; Karaboran, 1994, 164). Bu sarp coğrafyada Avşar boyunun Kara Gündüzlü obasından gelen ve 'Dağlu Beyleri' olarak bilinen Karabeyzadelerin Akbez'de 19. yüzyılda oldukça etkin olduğu görülür. Bölgesel olaylarda ve aşiret mücadelelerinde mühim bir taraf olan bu köklü aileyle ilgili olarak, 1811 tarihli bir

belgeden anlaşıldığına göre Mursaloğlu Haydar Bey, Gâvur ve Kürd Dağlarına firar eden eşkıyayı etrafına toplamış, Maraş Eyaletine inerek Pazarcık'ta 15 gün kalmıştı. Bu süreçte Halep valisi Celal Paşa, Maraş valisi Kalender Paşa'yı akrabalık bağları dolayısıyla bu beye karşı gerekli tedbirleri almamakla suçlamıştı. Haydar Bey, 1.000 kadar eşkıyayla Amikabad, Belen ve Antakya taraflarına gitmişti. O, Dumdum Ovasındayken yanlarına Gâvur Dağı ve Kürd Dağı hakanları gelmiş, ona bu destekle bölgeyi fesada vermiştir. Ancak daha sonra Haydar Bey, Amikabad'da üzerine gönderilen orduya yenilerek firar etmişti. Kurtulan bir kısım asiler onunla birlikte Kalender Paşa'ya sığınmışlardı (Efe, 2012, 139-141). Burada Kalender Paşa'nın onların yakalanması işini savsakladığı, firarlarına göz yumduğu, ortamın sakinleşmesini bekleyerek himaye etmekten geri durmadığı görülür. Bunu onun dostluk bağlarına verdiği önemle açıklayanlar da vardır. Çünkü bahsi geçen aşiret ağaları ve beyleriyle çok iyi ilişkileri vardı (Temiz, 2012, 14-15).

Hem "Gâvur Dağı hakanları" ifadesi hem de daha sonraki gelişmeler Akbez ve Tiyek beyleri olan Karabeyzadelerin de bu olayların içerisinde olduğunu düşündürmektedir. 10 Mart 1814 tarihinde Halep valisinin Sadarete gönderdiği bir belgede Tiyek'te oturan Çobanoğullarından Karabeyoğlu Mustafa Bey'in devlet kuvvetleriyle çatışan ayanlarla işbirliğinden bahsedilir. Bu işbirliğinde Belenli Abdullah Bey'e yardımda bulunan Kürt ve Reyhanlı aşiretine bağlı 2.000 kişilik kuvvetin içerisinde Karabeyoğlu Mustafa Bey'e de rastlanır. Devlet, asiler üzerine asker gönderince bunların bir kısmı öldürülmüştür. Karabeyoğlu ve Mursaloğlu'nun dayısı Muktedar firar etmişler ve Kalender Paşa'ya sığınmışlardır (Temiz, 2012, 31-33).

Yine yörenin büyük ayanlarından Küçük Alioğlu, Payas'tan çıkarılmıştı. O ise burayı tekrar ele geçirmek için Payas ahalisinden 41 kişiyi, Fettahoğlu ve Kara Bey'in oğlunu 400-500 kişiyle Payas'ta misafir etmiş, burayı ele geçirmek istemişti. Ancak bahsi geçen şahıslar yakalanmış ve yaptıklarından dolayı aile fertleri ve eşyalarıyla birlikte Kıbrıs'a sürgün edilmişlerdi. Kıbrıs'ta Lefkoşe Kalesi'ne nakledilerek iskânları hedeflenmiş ancak, bundan vazgeçilerek Magusa Kalesi'ne yollanmışlardır. Buradaki yerli halkın 40-50 hane olması, sürgün edilenlerin ise aile efratlarıyla 200 kişi kadar olmaları sorun olarak görülmüş, sürgün edilenlerin salınmayarak Kıbrıs'ta kalmaları, bazı çiftlik ve köylere iskân edilmeleri Babıali tarafından Kıbrıs muhassılına emredilmiştir. Bunların Küçük Alioğlu ve Fettahlıoğlu sorunun hallinden sonra memleketlerine gönderilmeleri veya Kıbrıs'ta iskânları konusunda karar verileceği 20 Kasım 1816 tarihli bir belgeye yansımıştır (Efe, 2012, 52).

Adana valisi Mustafa Paşa, Halep eski valisi Ahmet Paşa'ya Kara Bey'in de dâhil olduğu aşiret ve yerleşik beylerin ittifakına yönelik Maraş valisi Kalender Bey'in çabalarından bahsetmiştir. Kalender Bey'in devlete gücendiğini; Fettahoğlu, Küçük Alioğlu Dede Bey ve damadı olan Reyhanlı aşireti boy beyi Mursaloğlu Haydar ve Kara Bey'e haber yollayarak ittifak etmeleri konusunda girişimde bulunduğunu belirtmiştir. Adana valisi bu bilgilileri Adana-Maraş arasında seyahat edenlerden öğrendiğini de ifade etmiştir. Yine valinin belirttiğine göre Fettahoğlunun birkaç güvenilir adamı, Küçük Alioğlu Dede Bey'in küçük kardeşi Mıstık Bey ve Kara Bey'in oğlu birlikte Mursaloğlu'nun çadırına gitmiş ve ittifak konusunda anlaşmışlardır. Bunlar Dede Bey'e yardım ve hacıların geçişini engelleme konusunu konuşmuşlardır. Vali yaşananlar karşısında girişimde bulunmuş, Yeğeni Hacı Yusuf Bey'i Kara Bey'in oğluna yollamış ve Kara Bey'in oğluyla iyi ilişkileri olan Hacı Yusuf Bey aracılığıyla onu uyarmıştır. Kalender Paşa'yı da devlete ihanetle suçlamıştır (Efe, 2012, 53).

1817'tarihli bir yazıda Küçük Alioğlu Dede Bey meselesinin halledildiği ve Savranlı Kalesi'nin ele geçirildiği belirtildi. Ancak, Payas Caddesi eşkıyadan temizlenmiş olsa da Maraş Eyaleti sınırları içerimde Gâvur Dağı kazası ayanı Karabeyzâde Mustafa Bey'in kaynı ve Dede Bey'in emmioğlu Ali Bey ile Dede Bey'in üç oğlu Karabeyzâde Mustafa Bey'in yanında bulunmaktaydı. Bunların Payas taraflarında bulundukları ve Mustafa Bey'le ittifak içeresinde olarak Üzeyr Sancağı ahalisini kışkırttıkları belirtiliyordu. Devlet asiler hakkında oldukça sert kararlar aldı. Fettahoğlu, Karabeyzâde Mustafa Bey ve akrabalık bağı bulunan Küçük Alioğullarının yakalanarak idam edilmeleri kararı çıktı. Kalender Paşa araya girerek bunların idam kararlarını affettirdi (1818). Paşa, Karabeyzade Mustafa'nın Maraş'a bağlı Tiyek Kasabasının ileri gelen ve güvenilir şahsiyetlerinden olduğunu beyan etti. Bahsi geçen şahısların eşkıya olmadığını, uygun bir mahalle yerleştirilmelerini talep etti (Efe, 2012, 55-56; Temiz, 2012, 31-33). 1817'de dağıtılan Küçük Alioğulları on sene sonra Payas'ta tekrar iktidarlarını tekrar tesis ettiler (Dumont, 1981, 370).

1830'da aşiret ve kabile beylerinin bir kısmı Adana Valisi Esat Paşa'ya Payas, Gâvur Dağı ve Kozan'da bulunan beyler ve ahalinin isyan halinde olduklarını, bunlarla görüşerek ikna edilmelerinin mümkün olmadığını yazdılar (Efe, 2012, 62). Daha sonra Akbez'in de içinde bulunduğu sahalar Kavalalı Mehmet Ali Paşa kuvvetlerinin eline geçti (Karaboran,1994, 164). 1834 yılına ait bir belgede Mısırlı İbrahim Paşa kuvvetlerine karşı çıkan Küçük Alioğlu Mustafa Bey'e yardım edilmesi Kara Beyoğlu İbrahim Bey'e ve yöredeki aşiret beylerine yazılmıştı (Efe, 2012, 68). İbrahim Paşa'nın da bölgede hâkimiyet kurma teşebbüsleri Osmanlı Devleti'ninkinden farksızdır. O da buradaki derebeylerine ayrıcalıklar tanımak zorunda kaldı (Dumont, 1981, 370). 1839'da yöre Kavalalı Mehmet Ali Paşa kuvvetlerinden alındı ve tekrar Osmanlı

hakimiyet alanına dahil oldu. 1840'larda asayiş yeniden bozuluyor, vergilerin ağırlığı halkı bezdiriyordu (Karaboran,1994, 164). Devlet, bu süreçte birkaç başarısız askeri girişimde bulundu (Dumont, 1981, 370).

Akbez'de etkin olan Karabeyzadeler nahiyelerinde hayır işlerine de giriştiler. Akbez nahiyesinde "Nefs-i Akbez'de" oturan hayır sahibi Kara Osmanoğlu Ahmet Ağa karyede "evkâf ve tımar ve has ve mukata'at ve avarıza ve merbut mescidin çevrilerek Cuma ve bayram namazlarının kılınmasına izin verilmesini ve vaizliğinin es-seyyid Mehmet Halife'ye tevcih edilmesini istedi (BOA, HAT 1611-16).

Karabeyzadelerin, Gâvur Dağlarında aşiretler arası çatışmalara dâhil olduğuna dair belgeler de vardır. 1852 yılında Keferdiz Nahiyesi müdürü Köse Bekirzâde Kel Mustafa ile Bulanık (Şekerobası) hanedanından İnce Süleyman Bey ve Ağca Bey arasında yaşanan çatışmalarda Kel Mustafa, Akbez'e yakın bir noktada bulunan Kayabaşı Karyesine kaçmıştı. Akbez ve Tiyek beylerinin bu çatışmada da taraf olduklarını gösteren emareler vardır. Kel Mustafa Ağa kendisinin Ağca Bey'in baskısından kaçtığını dile getirmekte, yerine yeniden geçmesi için Akbez ve Tiyek müdürü Mustafa Bey ve Tiyek müdürü Sarı Beyzade Mehmet Bey'i kışkırtmaktaydı. Onların da Kel Mustafa'yı tekrar Keferdiz Nahiyesi müdürlüğüne geçirmek için yardım ettikleri görülmektedir (BOA, MLV 257-72-5).

18 Ocak 1855 tarihine ait başka bir belge belirtildiğine göre; sabık Payas kaymakamı Mustafa Bey'in Adana'da ele geçirilmesinden sonra Bereket Dağı'nda (Gâvur Dağı) bulunan Hacılar Nahiyesi müdürü Paşo Bey, Küçük Alioğlu Mustafa Bey'in yeğeni Ahmet Bey'i kışkırtmış ve ona yardımda bulunmuştur. Payas Kaymakamlığı görevine vekâleten atanan şahsa saldırmışlar ve onu ele geçirerek Kozludere Köyünde hapse atmışlardı. Bu faaliyetlerle yetinmeyerek Hacı Ömeroğlu Deli Halil ve kardeşi Mustafa'yı da fesat çıkarmaya tahrik etmişlerdi. Hacılar beyi Paşo Bey'in etkisiz hale getirilmesi veya ele geçirilmesi için Tiyek ve Akbez müdürleri Karabeyzade Mustafa ve Mehmet beylere emirler gönderilmiş, bu emirler Reyhaniye kaymakamı İzzet Bey aracılığıyla bu iki beye bildirilmiştir. Onlar da Paşo Bey'i buralardan uzaklaştıracaklarına dair söz vermişlerdi. Akbez ve Tiyek nahiyelerinin birlikte hareket etmeleri durumunda Hacılar beyine üstün gelmeleri muhtemeldi. Çünkü iki nahiye güçleri birlikte hareket ettiklerinde Paşo Bey'e üstünlük sağlıyorlardı. O, bertaraf edilirse Hacılar Nahiyesi müdürlüğünün de Tiyek ve Akbez müdürlerine tevdi edilmesi düşünülmekteydi. Böylece Paşo Bey ve Deli Halil'in ortadan kaldırılması görevini bu iki bey üzerlerine almış oluyorlardı. Daha sonra huzursuzluk ortadan kalkmıştır (Efe, 2012, 80-81).

1855 yılına ait başka bir belgede Akbez beylerinin çevredeki çatışmalara yine taraf olduğu görülmektedir. Reyhaniye kaymakamı İzzet Bey, zimmetine para geçirerek firar etmiş, Akbez beyi Mustafa Bey'in yanına gitmişti. Buraya geldikten sonra onun "tahrik ve iğfaliyle" Maraş'a tabi Bulanık Nahiyesi müdürü Ağca Bey'in oğlu "bir takım haşerât ile" Kilis'e bağlı Keferdiz Karyesine gelerek Kel Mustafa'nın hanesini basmış, "emvâl ve eşyasıyla" karye ahalisinin mallarını yağmalamışlardı. Daha sonra İzzet Bey, Akbez beyi Mustafa Bey ve Tiyek beyi Ahmet Bey'i yanına alarak Kilis'e bağlı Kayabaşı karyesine gelmiş, karye muhtarının karısını idam etmişti. Akbez ve Tiyek nahiyelerine yakın olup Kilis'e tabi olan Kerkütlü ve Sulu Mağara ahalisini kışkırtmışlardı. Hacı Ömeroğlu Halil Ağa buraya yakın olduğundan "muhtarın imdâdına" yanındaki neferlerle birlikte gitmişti. Ömeroğlu Halil Ağa, Kayabaşı'na muhtara yardım için geldiğinde yukarıda bahsedilen eşkıyalar tarafından üzerine ateş aşılmıştı. Çatışma sırasında Karabeyzade Mustafa Bey ve adamlarından birkaç kişi ölmüş, bazıları da yaralanmıştır. Sonrasında iki taraf da kendi mahalline çekilmişti. Şimdilik bu çatışma böylece noktalanmıştı. İki taraf arasındaki gerginliğin daha da tırmanmaması ve daha büyük bir çatışmaya dönüşmemesi için icap eden tedbirlerin alınması Adana valisi, Maraş ve Kilis kaymakamlarına (12 Kasım 1854) yazılmıştır. İzzet Bey'in faaliyetlerinden kaynaklanan halkın zarar ve ziyanı söz konusuydu. Buradaki halkın eşkıyaların tasallutundan kurtarılması ve mağduriyetinin giderilmesi için bir bölük piyade ve bir bölük süvari gönderilmesi Kilis Kaymakamlığına emredilmişti (BOA, MLV 293-72/2).

2 Şubat 1864 tarihli bir belgede Küçük Alioğlu Dede Bey'in isyan halinde olduğu görülmektedir. Bu isyanın bastırılması için babası Mustafa Bey'e mektup yazdırılmış, ama bir etkisi görülmemişti. Hatta o, Payas kaymakamlık binasını basmıştı. Bunun üzerine onun Gâvur Dağı'nın Belen, Kilis ve Maraş taraflarına kaçmasını engellemek için üzerine yerel hanedandan İbrahim bey görevlendirilmiş ve Ali Bekir oğlu Ali, Çendoğlu İbrahim Ağa, Kara Beyoğlu İbrahim ve Ahmet beylere de emirler verilmiştir (Efe, 2012, 98-99).

Karabeyzadeler, çevredeki diğer hanedan aileleriyle evlilikler gerçekleştiriyorlardı. 1817 yılında Karabeyzadelerin Küçük Alioğullarıyla akrabalık bağları mevcuttu. Karabeyzade Mustafa Bey, Küçük Alioğullarının beyi olan Dede Bey'in amcasının kızıyla evliydi (Efe, 2012, 55-56). Yine 1865'te Kürd Dağı hâkimi Deli Halil'in eşi Reyhanlı aşireti beyi Mürselzade Mustafa Bey'in kız kardeşiydi. Deli Halil'in kız kardeşi ise Akbez Beyi Ali Bey'in karısıydı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 152-153). Böylece Karabeyzadeler hem Deli Halil'le hem de Reyhanlı aşiretiyle Akrabalık bağları kurmuş oluyorlardı.

4. Fırka-i Islahiye'nin Bölgeye Gelişi ve İskân Faaliyetleri

Gâvur Dağı devlet otoritesinin zayıflamasıyla beraber asayişsizliğini yoğun olarak görüldüğü yerlerdendi. Çevre bölgelerde de eşkıyalık olayları oldukça fazlaydı. Bu dağ "eşkıyâ yuvası," "cânîlerin" sığınağıydı. Bahsi geçen yöreye sığınıldığı zaman hükümetin cezalandırmasının önüne geçiliyordu. Yine aşiretlerin, hanedanların ve ayanların buraya sığınarak serkeşlik yaptığı da oluyordu. Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra Kozan Dağları ve Gâvur Dağları'nda düzenin yeniden tesisi konusu ortaya atıldı. Düzen tesis edilirse aşiretler yerleşik hayata geçirilerek köyler oluşturulacak, bunların kontrolleri sağlanacak ve birçok açıdan kazanç sağlanacaktı. Bu işi gerçekleştirmek için Fırka-ı Islahiye kuruldu. Kurulan bu ordunun "Ordu-yi Hümâyûn Müşiri" Derviş Paşa'ydı. Ahmet Cevdet Paşa ise "fevka'l-âde me'mûriyet-i mahsûsa" görevindeydi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 107).

Fırka-i Islahiye, gemiyle Mersin iskelesine varacak, önce Kozan "taht-ı inzibât"a alınacak, ardından Zeytun ıslah edilecek, Maraş yoluyla Kürd Dağı, sonra da Gâvur Dağı itaat altına alınacaktı. Bazı olumsuzluklar dolayısıyla planda değişikliğe gidildi. Gâvur Dağı ve Kürd Dağı'nda yoğun bir şekilde görülen asayiş problemleri, yine bazı Gâvur Dağı ağalarının "me'mûrîn-i ecnebiyye" ile irtibata geçtikleri şayiası fırkanın önceliğini değiştirdi. Artık öncelik Gâvur Dağı'ndaydı. Burada düzenin tesisinden sonra hedef Kozan'dı. Fırka-i Islahiye, İstanbul'dan ayrılmadan üç dört gün önce Mersin iskelesine çıkılmaktan vazgeçilerek İskenderun'a hareket edilmesi kararlaştırıldı. İskenderun iskelesine ayak basan askeri birlik Gâvur Dağı ve Kürd Dağı'nda düzeni tesis edecek, sonra da Kozan'a yürünecekti. Aslında ıslah sahası daha genişti. Buralarda asayiş temin edilince Akçadağ ve Dersim Dağlarını da içine alan, hatta İran sınırına uzanan sahada "ekrâd" aşiretlerinin de devletin kontrolü altına alınması fikri bulunmaktaydı. İlk girişim Kayseri Sancağı sınırından Kilis Kasabasına uzanan kısımdı. Islah sahasının genişliği nedeniyle bir seneden daha fazla bir süreyi kapsayacağı hesap ediliyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 107-108). Devletin otoritesinin neredeyse hiç derecesinde olması Tanzimat'ın merkezi otoritenin etkisini arttırma gayretleriyle çelişiyordu. Yine aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi ve nüfuzlu ailelerini tasfiyesi merkezileştirmenin diğer amaçlarıydı. Bütün bu sorunlar Fırka-i İslahiye'nin kurulmasında önemli etkenler olmuştur (Sansar, 2003, 70).

4.1 Fırka-i Islahiye'nin Gâvur Dağı'nın Doğusunu İskânı

Derviş Paşa'nın komutası ve Ahmet Cevdet Paşa'nın müfettişliği altında bulunan Fırka-i Islahiye süvari, yaya birlikleri ve ma'iyyet memurlarıyla beş vapur içinde 1281 yılı (20 Mayıs 1865) nihayetinde İstanbul'dan yola çıktı (Sansar, 2003, 96). Yolculuk sürerken karada nasıl bir strateji izleneceği üzerinde görüşmeler oldu. Yapılan değerlendirmeler sonunda İskenderun ve Belen güzergâhından Amik Ovasına inilmesi, Gâvur Dağı solunda, Kürd Dağı sağında olmak üzere aradaki vadiden kuzeye gidilmesi kararı çıktı. Bahsi geçen saha 15 seneden beri kapanmış, aşiretler dışında kimsenin geçemediği bir eşkıya yatağına dönüşmüştü. Bu güzergâhta iki ateş arasında kalma tehlikesi vardı. Fırka-i İslahiye'nin kumandanları bunu sorun olarak görmüyorlardı. Çünkü eğitimli ve düzenli birliklerine güveniyorlardı. Aşiretlerin herhangi bir saldırısını püskürtme konusunda bir tereddüt taşımıyorlardı. Üstelik Kürd Dağı isyanı bastırılırsa isyan sahası daraltılmış olacaktı. Fırka-i Islahiye, ıslah sahasının ordunun gelişine hazırlanması stratejisini de uyguluyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 136-137).

Fırka-i Islahiye, 1282 (1865) yılı başında Çukurova sahillerindeydi. Daha önce suç işlemiş ama hükümetle ilişki kurmak isteyenlerin tereddütlerini ortadan kaldırmak için 1282 Muharrem'inden itibaren bir beyanname yazılmıştı (27 Mayıs 1865). Beyanname bölgedeki durumu özet şekilde ele alıyor, hükümete sığınan ve onu desteleyerek yardımda bulunanların korunacağını, hükümete karşı çıkanlar için ise gereğinin yapılacağını vurguluyordu. Amaç, düzen tesis edilirken ortaya çıkacak direnci en düşük seviyede tutmaktı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 137-139).

Fırka-i Islahiye iskânın kalıcı olması için uygulamalarda halkı ve aşiretleri ürkütmemeye özen göstermişti. Yöre halkının yeni düzene uyum sağlamasını kolaylaştıracak adımlar atmaya çalışıyordu. Beylerin tasfiyesini sağlarken onların da güvenini elde etmeye çabalıyordu. Eski iskan faaliyetlerinde yaşanan başarısızlıkların tekrar etmemesi, halkın yeniden konargöçer hayata dönmemesi için bu elzemdi. Çok defalar yapılan iskânlarda halk yerleşik hayata geçtikten kısa bir süre sonra gerekli ilgi ve alaka gösterilmediğinden eski yaşamlarına dönüyordu. Bu ümitleri bitirmek için bir kışla yapılarak içerisine asker konulması yönünde düşünce ortaya çıkmıştır (Çelik, 2008, 104).

1282 Muharrem ayının ikinci Cumartesi günü (28 Mayıs 1865) İskenderun'a ulaşıldı ve ardından Payas'a geçildi. Gâvur Dağı ve Kürd Dağı'da yaşayan "kabâil ve aşâire" bir beyanname yollandı. Fırka-i İslahiye komutanları ıslah sahasıyla ilgili bilgiler toplayarak ortaya çıkabilecek riskleri en aza indirmek veya başarısızlığı ortadan kaldırmak istiyorlardı. Yine bölge hakkında malumat sahibi olan Halep Valisi Süreyya

Paşa bölgeyi iyi bildiğinden onun görüşlerine başvuruldu. Adana valisi Ali Rıza Paşa da Fırka-i Islahiye'ye Gâvur ve Kozan Dağları ile ilgili değerlendirmeler yaptı. Devlete itaat konusunda bölgede bulunan diğer aşiretlere göre daha ehven olan Reyhaniye aşireti boybeyi Mustafa Şevki Bey, Hacılar Nahiyesi beyi Paşo Bey'i Fırka-i İslahiye tarafına çekmeyi başardı. O da karargâha gelerek devlete hizmet etmek istediğini ancak, bunun için bir şartı olduğunu dile getirdi. Bu şart, sürekli çekişme içerisinde olduğu Tiyekli Karabeyzâde Mehmet Bey'e kendisine gösterilen ilginin üstünde bir ilgi gösterilmemesiydi. Tiyek ve Hacılar beyleri devlet nazarında aynı seviyede telakki ediliyorlardı. Dolayısıyla onun bu isteğine itiraz edilmedi. Fırka-i İslahiye iskân bölgesindeki ilk menzili bu surette itaate almış oluyordu. Tiyek beyi Mehmet Bey'in itaat için Fırka-i Islahiye'nin karargâhına gelmesi ise zor görünüyordu. Çünkü İskenderun'a gelmek için hasmı olan Paşo Bey'in hüküm sürdüğü Hacılar Nahiyesinden geçmek zorundaydı. Eğer burada Paşo Bey'in eline geçerse idam edilmesi kaçınılmazdı. Bu tehlike onun gelişini geciktirdi. Yine Reyhaniye aşireti kethüdalarından Ömer Ağa'nın koruması altında Fırka-ı Islahiye'ye itaatini arz edebildi. Böylece Tiyek ve Akbez nahiyeleri de devlet kontrolüne geçti. "Hacılar ve Tiyek beyleri askere "zahire ve levâzımât-ı sâire tedârik etmek üzere" nahiyelerine yollandı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 139-141).

Fırka-i Islahiye İskenderun Kasabası dışında konaklayarak daha sonra Belen'e gitti. Ardından Kırıkhan güzergâhından Amik Ovasına ulaştı. Soğuksu mevkii yeni konak yeri oldu. Fırka-i Islahiye yaşanacak bir takım zorlukları aşmak için bir dizi tedbir aldı. Askerin ağırlıklarını yük hayvanlarıyla taşımak için Nefs-i Belen Kasabasından 30, Reyhaniye aşiretinden 50, Hacılar Nahiyesinden 25 hayvan askerlere ücretsiz verildi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 141).

Soğuksu mevkiinde yapılan görüşmelerde Kürd Dağı'na yönelinmesi görüşü ortaya atılmışsa da zaman kaybına neden olacağı düşünülerek doğrudan kuzeye yürüme kararı alındı. Olası bir çatışmada askerin geri çekilme güzergâhı Mustafa Şevki Bey'in kontrolü altındaydı. Fırka-i Islahiye, Hacılar sınırına gelip burayla Lece (halk arasında Leçe denir) arasında bir saha olan Kargılı'da karargâhını kurdu. Reyhaniye aşireti büyük oranda devletin itaatine girmiş olduğundan asıl problemli sahaya varılmış oluyordu. Buradaki Hacılar ve Tiyek beyleri devlete olan bağlılıklarını bildirmiş olsa da Fırka-i Islahiye komutanları onların itaatinden emin değildi. Bu nedenle onlara tam bir güven beslemiyorlardı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 141).

4.2 Hassa Kazasının Teşkili ve Fırka-i Islahiye ile Karabeyzadeler Arasındaki İlişkiler

Fırka-i Islahiye itaat altına aldığı sahalarda yeni yerleşim yerleri kurmak için çeşitli girişimlerde bulundu. Maraş ve İskenderun arasında geçitte bulunması, Amik Ovasına çıkış noktasında olması ve Maraş Sancağına sınırı olması nedeniyle boğazda Ordu-köyü adıyla bir köy kurulmasına girişti. Paşo Bey'den Hacılar'dan 30 hane indirmesi istendi. Ertesi gün hemen üç saat ilerideki Tiyek'e doğru yola çıkıldı. Hacılar, Tiyek ve Akbez nahiyelerinin bey ve ağaları Fırka-i Islahiye'nin merkezine gelerek bağlılıklarını ifade ettiler. Karargâhın bulunduğu yerde bir kışla inşasına başlandı. Yukarıda adı geçen üç nahiye birleştirildi ve kışlanın yanında kazanın merkezi olması için yüz haneden müteşekkil bir kasaba kurulması çalışmalarına başlandı. Kasabaya, Hassa taburlarına izafeten Hassa Kasabası denildi. Hacılar, Tiyek, Akbez nahiyelerinden nüfusları oranında hane buraya yerleştirilerek her birine ayrı mahalleler verilerek üç mahalle oluşturuldu. Hassa Kasabasının kurulduğu saha Maraş'a on beş, Belen'e on iki saat mesafedeydi. İskenderun ile Belen arasındaki mesafe de üç saatti. Dolayısıyla Hassa, İskenderun ile Maraş'ı birbirine bağlayan güzergâhın tam ortasında yer alıyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 142). Yine 28 Temmuz 1866'tarihli bir belgede Hacılar, Tiyek ve Akbez'in birleştirilerek bir müdürlük oluşturulduğu belirtilmektedir (MLV 715-25/1). Gâvur Dağı ile Kürd Dağı arasında kalan Lece'de taşlıkların bulunduğu sahada iki köy kuruldu. Hırsızlık olaylarıyla adını duyuran yetmiş hanelik Adumanlı aşireti bu iki karyesiyle birlikte Hassa Kazası idari sınırlarına dâhil edildi. Adumanlı aşireti Kürd Dağı'na tabi ise de Lece'nin Hassa'ya yakın taraflarında yer alıyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 141).

Fırka-i İslahiye, Hassa'da idari yapıyı hemen teşkil etmeye yöneldi. Kaza meclisi meydana getirilerek Hacılar, Tiyek ve Akbez nahiyelerinden birer kişi, Ermenilerden de bir kişi aza seçildi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 142-143). Meclis üyelerine aylık 100'er kuruş maaş verilecekti. Bu göreve getirilen şahıslar, Akbezli Hacı Mehmet Bey, Hacılarlı Mehmet Bey, Tiyekli Ahmet Ağa ve Ermenilerden ise Akbezli Mıgırdıç olarak belirlendi. Fırka-i Islahiye'nin yeni idari düzenlemesinde Akbez, Hassa Kazası sınırlarına dâhil edildi (Çelik, 2008, 108). Akbez'in nüfusu ise 572 kişiden oluşmaktaydı. Bunların 476'sı Müslim, 96'sı gayrimüslimdi. Müslümanların oturduğu hane sayısı 188, gayrimüslimlerin ise 96 idi. Buradan yola çıkarak toplam hane sayısının 217 olduğu görülür. Fırka-i Islahiye, İslahiye Kaymakamlığını kurduktan sonra Akbez Nahiyesinin nüfusu şöyledir: 545 Müslüman nüfus 208 hanede, 95 gayrimüslim nüfus 29 hanede, 3 Kıpti nüfus 2 hanede ikamet etmekteydi (Halaçoğlu, 1973, 8). Alınan diğer kararlar arasında kaza dışından bir kaza müdürü atanması, bir "mekteb-i sıbyân" inşası, sıbyan mektebinde görevli hocanın yüz kuruş maaşla çalıştırılma da vardı. Asayişin temini için

zabitan ve 50 süvariden oluşan zaptiye teşkilatı meydana getirildi. Köylere muhtar seçimi yeniden yapılarak, köylerin isimlerinden oluşan defter Babıali'ye sunuldu. Defterin mühürlenip gönderilmesi, ayrıca kazaya bir naip tayini hususları merkeze yazıldı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 142-143).

Bahsi geçen çalışmalar yapılırken vergi sorunları da ortaya çıkmıştı. Vergi alacakları yöre halkının çıkarlarına uygun olarak çözümlendi. Hacılar, Tiyek ve Akbez nahiyelerinin 1859-1864 yılları arasındaki vergi borçları şöyleydi: 22.429 kuruş vergi borcu, 1.542 kuruş bedel-i askeriye borcu vardı. Bu borçlardan 5.955 kuruşu tahsil edilmiş, 18.016 kuruş borç olarak kalmıştı. Yine üç nahiyenin 1863-1864 yılına kadarki borçları ile ilgili hazırlanan pusularda cizye, iane-i askeriye, iane-i umumîye gibi vergilerden ödenen ve borçlu görünen kısımlar ortaya kondu. Akbez, Tiyek, ve Hacılar halkı vergiden kaynaklı borçlarının 53.750 kuruşunu ödediklerini iddia ediyorlardı. Onların söyledikleri dikkate alınarak bahsi geçen tutarın ödendiği kabul edildi. Yine halkın ödediğini, beylerin de tahsil etmediklerini iddia ettikleri vergi miktarı ise 570.103 kuruştu. Bahsi geçen miktardan da aynı şekilde vazgeçildi. Devletin insafı veya askere kereste temini gibi şartlarla diğer vergilerden de vazgeçildi. Akbezli Hacı Mehmet Bey, Tiyekli Mehmet Bey ve Hacılarlı Paşo Bey'den hiçbirinin üzerinde kayıtlı olmayan ve anlaşmazlık konusu olan 77.000 kuruşluk başka bir vergi borcu padişah merhametiyle affedildi. Bu nahiyelerde yaşayan halk 1853-1857 yılları arasını kapsayan vergilerini Tiyekli Mehmet Bey ve Akbezlı Ali Bey'e verdiklerini iddia ettiler, defterlerdeki 110.750 kuruş vergi borcundan da vazgeçildi. Tiyekli Mehmet Bey, Rumkale Müdürlüğüne görevlendirildiği sırada halkın ödediğini iddia ettiği borçlarının bir kısmının halk tarafından kendisine ödendiğini önce ret etse de sonra kabul etmek durumunda kaldı. Buradan yola çıkarak halkın bahsi geçen üç nahiyede vergilerini ödeme konusunda gayret gösterdiği, beylerin de topladıkları vergileri devlete göndermedikleri anlaşılmaktadır (Çelik, 2008, 106-110).

Yine Hacılar, Tiyek ve Akbez nahiyelerinin Mısırlı İbrahim Paşa'nın buradaki hâkimiyeti zamanından kalma ödenmemiş vergi borçlarının ödenmesinin mümkün olmadığı görülerek vergiler yeniden düzenlendi. Affedilen vergilere karşılık Hassa Kışlası'na kereste taşınması halktan talep edildi. Askere alma işlemlerinde de sorunlar vardı. Daha önceleri gelen kura memurları asker kaydederken Kilis ve Payas'a gelir, askerlik çağına gelenleri çağırır, tamamını kaydeder giderlermiş. Bunun anlamı neredeyse bütün ahalinin askere alınması demekti. Bu mümkün olmadığından daha önceki askerlik kayıtları geçersiz sayılarak af çıkarıldı ve halka ilan edildi. Yeniden nüfus sayımına ve kura çekimine yönelik çalışmalara girişildi. Nüfus tahriri işlemi hemen gerçekleştirildi ve askere kura ile alınacaklar aileleri ile birlikte ordugâha gelerek bir gece kaldı. Padişahın tahta çıkışına denk gelen güne tesadüf ettiğinden gece şenlikler yapıldı. Aynı gece kura çekimi de yapıldı. Ancak davete katılmayanlar da vardı. Hacılar Nahiyesine bağlı Karafakılı aşireti dağın tepesinde olmasına güvenerek davete icabet etmedi. Hacılar Nahiyesi beyi Paşo Bey dahi onları indirme konusunda acziyet gösterdi. Bunun üzerine Derviş Paşa, Miralay İbrahim Bey kumandasında birkaç taburu piyade olarak Karafakılı aşiretinin olduğu ve sekiz saat uzaklıkta bulunan dağın zirvesine çıkarak sabah erkenden aşireti bastı, ekserisini ele geçirdi ve ordugâha akşam olmadan getirdi. Ardından askerlik çağındakiler hemen kuraya tabi tutuldular. Fırka-i İslahiye böylece devlet düzenini yeniden ve hızlı bir şekilde bölgede tesis ediyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 143).

Hassa Kazası beyleri kendi nahiyelerinde eskiden beri istedikleri gibi hükümet etmekte vergileri toplayıp istedikleri gibi sarf etmekteydi. Nahiyelerinin vergilerini toplarlar, bağlı bulundukları Maraş'a isyan etmiş durumuna düşmemek için onda birini gönderirler, kalanını kendilerine ait işlerde kullanırlardı. Üç nahiyeden alınan öşür vergisi senelik 250 kuruş kadardı. Fırka-i Islahiye bölgeye gelmeden bir yıl önce Tiyekli Mehmet Bey, Maraş Mutasarrıflığı tarafından Akbez, Hacılar ve Tiyek Nahiyelerine müdür olarak atanmış ancak, onunla sürekli çekişme içerisinde olan olan Hacılar beyi Paşo Bey ona itaat etmemişti. Tahsil edilmesi gereken Hacılar hissesi tahsil edilmeyip, sadece Tiyek ve Akbez hissesi olan 500 kuruş tahsil edilmişti. Hacılar Nahiyesinde Paşo Bey ve Mehmet Bey hüküm sürüyordu. Mehmet Bey "derviş bir adem" olduğundan Hassa Kazasına yerleştirildi ve Paşo Bey nahiyede yalnız kaldı. Asayişin sağlandığı Hassa Kazasında Paşo Bey'in yerinde bırakılması Fırka-i İslahiye kumandanlarınca uygun görülmüyordu. Çünkü Hacılar'da da devlet düzeni tesis edilmekte olduğundan verilen emirler ona ağır gelebilirdi. Kendi rıza gösterse de ona bağlı olan halk onu isyana itebilirdi. Reyhaniye aşireti ağası Mürselzade Mustafa Bey aracılığıyla durum ona anlatıldı, o da hak verdi. Tiyekli Mehmet Bey için de uygulanmak şartıyla hakkında verilecek karara razı olduğunu bildirdi. Tiyek Nahiyesi de Karabeyzade Mehmet Bey'in yönetiminde olup Akbez Nahiyesinde dahi nüfuzunu geçirebiliyor, böylece Paşo Bey'i tehdit edebiliyordu. Akbez Nahiyesinin beyleri arasında en büyüğü Ahmet Bey sakin bir insan olduğundan nahiye, kardeşinin oğlu Ali Bey tarafından idare ediliyordu (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 145-146). Ali Bey yöreyi çok iyi tanıyordu. Deli Halil üzerine yapılan harekâtta onun bu bilgisinden yararlanıldı. Kendisine güvenilmediğinden Kayabaşı Karyesine yapılan harekette elleri bağlandı ve Fırka-i Islahiye'ye o şekilde yol gösterdi. O, Deli Halil'in kız kardeşiyle evliydi. Akrabalık bağlarına rağmen bu harekâtta bir ihaneti görülmedi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 152-153).

Yasal olarak daha öncede bölgede hüküm süren beylerin başka yerlere nakli gerekliydi. Karabeyzade Mehmet Bey, aylık 2.000 kuruş maaşla ve kayd-ı hayat şartıyla Rumkale Kazası müdürlüğüne, Paşo Bey ise aynı miktar aylıkla Elbistan Kazası müdürlüğüne tayin edilerek her ikisine de kapıcıbaşılık rütbesi verildi. Böylece Fırka-i İslahiye'nin komutanları beyler arasında ayrım yapmayacaklarına dair verdikleri sözleri tutmuş oluyorlardı. Kayd-ı hayat şartıyla Akbez beyi Ahmet Bey'e 750, biraderi Hacı Bey'e 200, Paşo Bey'in kardeşinin oğlu Mehmet Bey'e 300 kuruş aylık tahsis edildi. Akbez'i idare eden Ali Bey ise aylık 500 kuruş maaşla Fırka-i Islahiye'nin kumandanlarının yanında geçici olarak alıkonuldu. Diğer biraderi Ali Bey ise daha uygun bir hizmette görevlendirilmek üzere Adana'ya gönderildi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 146).

Fırka-i Islahiye'nin ağırlıklarını taşımak için Adana ve Tarsus'tan semerleriyle birlikte ücretsiz olarak beygirler gönderildi. Yine birliğe taze kan olarak Halep'ten bir yüzbaşıyla maiyetinde bir miktar asker gelip katıldı. Bahsi geçen Yüzbaşı Mehmet Çavuş, bölge hakkında sağlam bilgi sahibi olduğundan askeri birliğe oldukça yararlı bilgiler aktardı ve Kürd Dağı ağalarının kazanılmasında önemli hizmetler gördü. Yine bölge hakkında malumatı olan Halep ileri gelenlerinden birinin gönderilmesi istenmişti. Halep Eyalet Meclisi azalarından Veysi Efendi Fırka-i Islahiye'ye gelerek nahiyelerden zahire ve adam kazanılmasında büyük gayretler gösterdi ve rütbesi terfi ettirildi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 146-147).

Fırka-i Islahiye, Hassa'da iken Hassa ve Akbez beyleri sürekli olarak karargâha gelerek görüşmeler yaparlardı. Bazıları askerle birlikte İslahiye'ye de getirilmişti. Ancak Akbez beylerinin en yaşlısı Ahmet Bey bu ziyaretlere dâhil olmamış, zararsız bir insan olduğundan Fırka-i Islahiye'nin komutanları da bu duruma ses çıkarmamışlardı. Fırka-i İslahiye, İslahiye'de bulunduğu sırada o da görüşmek için gelmişti. Onun ordunun kumandanlarına söylediği sözler bölge ağa ve beylerinin devlete bakışlarını yansıtması açısından ilginçtir. Ona karargâha gelme sebebi sorulunca;

> "Bu havaliden çok ordular geçti. Bu ordu da gelip geçer. Ben kendi hâlimde bir âdemim. Şahsımca mûcib-i mes'ûliyet olacak bir işte bulunmadım. Orduda ne işim var dedim. Sonra gördüm Nigolu Kalesi'ni ta'mire başladınız. Anladım ki bu iş esaslıdır. Zîrâ bu havâlînin kilidi burasıdır. Biz bu havâlînin büyüklerinden bulunmuşuz. Başlı başımıza hükümete alışmışız. İttihâz olunan usûl-i idâreye nazaran bizlerin burada ikâmetimiz münâsib olmayacak. Ben de evlâ-ı iyâlimle Haleb'e gidip de ömrümü orada geçirmek isterim. Fakat orası bir büyük şehirdir. Hisâp ittim orada geçinmek için şehriye dokuz yüz kuruşa mühtâc olacağım. Bunu tahsîs ediniz. Beni de Halep'e gönderiniz."

demişti. Bunun üzerine hemen maaş buyruldusu yazılıp kendisine teslim edildi ve istediği zaman Halep'e gitmesine ruhsat verildi. Tekrar Akbez'e gitmek istemediğinden, gerekli beygirler tahsis dildi ve karısı, çocukları Akbez'den getirildi. İlgi alaka gösterilerek Halep'e yollandı (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 151).

Tiyekli Mehmet Bey vesveseli ve kararsız bir kişiliğe sahip olduğundan kardeşini ve akrabalarını alarak Kapulu derbendine çıktı ve Ulaşlı aşiretiyle görüşmeye başlayarak Tiyek ahalisinin desteğini aradı. Kendine tabi olanlar ve eşkıyalığa meyli olanlar dışında kimse ona iltifat etmedi. Pişmanlık duyarak Fırka-i İslahiye'den af diledi ve isteği kabul edildi. Ancak, bundan sonra rütbe ve memuriyet verilmeyeceği kendisine bildirildi. Buna razı olarak Antakya'ya ikamet arzusunu bildirdi ve aylık 1.000 kuruş maaşla Antakya'ya ikametine izin verildi. Mehmet Bey'e hasımlığıyla meşhur Paşo Bey ise durumdan memnun olarak büyük bir "debdebeyle" Elbistan'a giderek görevine başladı. Dürüst bir şekilde görevini yerine getirdi (Ahmet Cevdet Paşa, 1991, 146). Mehmet Bey ise Fırka-i Islahiye çekilip, askerlerin Dersaadet'e gitmesinden sonra geri döndü, "bir takım kura ahâlisini bi't-tahrîk ile" Hassa Kazası müdürü üzerine hücum etti. Karşı koymak için çıkan askere ateş açarak iki askeri yaraladı ve birini de öldürdü. Ardından dağa firar ettiyse de bir şekilde ele geçirilerek İstanbul'a gönderildi. Buradan tekrar memleketi taraflarına gönderilmesi uygun görülmediğinden kale dışına çıkmamak şartıyla Niş'e gönderilmesi ve Tuna Vilayeti valisi Mithat Paşa'ya teslimi istendi. Kendisine verilen 1.000 kuruş maaşının firar ettiği günden itibaren kesilmesi ve 25 kuruş tahsis edilmesi emredildi (10.02.1866) (BAO, İ.DH. 545-37928/1). Yine Akbezli Ali Bey de ömür boyu aylık 500 kuruş maaşla İstanbul'a gönderildi (Çelik, 2008, 104).

5. Fırka-i Islahiye'nin Akbez'de Düzeni Tesisi Sonrası Karabeyzadelerin Durumu

Akbez, Tiyek ve Hacılar nahiyelerinin idarecileri olan Çobanoğulları beyleri buralardan vergi tahsili de gerçekleştiriyorlardı. Fırka-i Islahiye komutanları bu beylere maşa bağlayarak onları buralardan uzaklaştırmak ve Rumeli'ye yollamak düşüncesindeydiler. Böyle bir uygulama bölgede bulunan diğer bey ve ağaları ürkütebilir; beylere bağlı aşiretler ve halk beylerinin peşinden gitmek için bulundukları yerleri terk edebilirlerdi. Bu risk göze alınamamış ve bahsi geçen düşünce uygulamaya geçirilmemiştir (Çelik, 2008, 110-111).

Buradaki bey ve ağalardan bazılarına başka yerlerde idari görev verilirken, uygunsuz harekette bulunduklarından sürgüne gönderilen beyler de mevcuttu. Akbez'de düzeni bozacak davranışları dolayısıyla bazı beyler sürgün edildiler. Fırka-i Islahiye'nin sürgün ettiği şahıslardan biri de eski Tiyek beyi Mehmet Bey'di. Tuna Vilayetine, Halep Vilayeti ve Niş kaymakamına gönderilen bir emirde onun sürülme nedeni şöyle açıklanmaktadır. Bereket Dağı reislerinden Tiyek Kazası sabık müdürü Sarı Beyzade Mehmet Bey ve ortaklarından Karabeyzade Mehmet Bey (Akbez beylerinden), zaptiye çavuşu Petekli Mahmut ve neferlerden Motukoğlu Mustafa isimli şahıslar bir takım eşkıyayla Petek Kazası civarında Hacılar Nahiyesiyle Hassa Kazasını korumakla görevli askerin üzerine hücum ettiler. Bunlardan Sarıbeyzade Niş'e gönderildi ve diğerleri mahallinde mahpus tutuldu. Bu eşkıyaların "müebbeden küreğe konulmaları" kararlaştırıldı. Üçer kuruş yevmiyeyle Niş'te "müebbeden kalebend" edilmeleri bildirildi. Bunların Niş'e yollanmaları konusunda Halep valisi Ahmet Cevdet Paşa, Tuna valisi Ahmet Mithat Paşa ve Niş kaymakamı Süleyman Paşa'ya emirler gönderidi. Niş kaymakamı ve naibinden ceza kanunun kalebentlik hakkındaki hükümlerine uygun olarak "müebbeden kalebend" olarak ikamet ettirilmeleri ve firarlarına müsaade edilmemesi için gerekli tedbirlerin alınmasına itina gösterilmesi istendi (BOA, İ. ŞD. 3-170/3).

Sarıbeyzade Mehmet Bey daha sonra İstanbul'a gönderildi ve Mithat Paşa'ya teslim edilmek için Niş'e yollanmıştı. 1.000 kuruş olan maaşı yevmiye 20'şer kuruş tahsis edildi ve icabının yapılması Maliye Nezaretine yazıldı (BOA, A.}MKT.MHM. 348-75/4). Bunların Tuna Vilayetine sevkleri emredildi (BOA, A.}MKT.MHM. 356-12). 14 Ocak 1866 tarihli bir belgede onun zaptiye gözetimi altında bulundurulması ve kale dışına çıkarılmaması burada valilik yapan Mithat Paşa'ya emredilmişti. Ayrıca kızına 25 kuruş yevmiye tahsisi istendi (BOA, A.}MKT.MHM. 347-91). 11 Mayıs 1866 tarihli bir belgeden anlaşıldığına göre Mehmet Bey ve onunla birlikte hareket eden Karabeyzade Mehmet, Mahmut ve Mustafa'ya da yirmişer kuruş yevmiye verilmesi kararlaştırıldı. Ancak Sarıbeyzade'nin firara yeltenmesi sonucu günlük yevmiyesi üçer kuruşa düşürüldü (BOA, A.}MKT.MHM. 355-58).

Akbez Nahiyesi ümerasından Ali Bey'in oğlu Rüstem de Edirne'ye sürgün edildi. Onun fakir duruma düştüğü ve Akbez'e tekrar dönmesine ruhsat verilip verilmemesi Edirne Vilayeti tarafından merkeze yazıldı (28 Şubat 1867). Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye tarafından durum Ahmet Cevdet Paşa'ya sorulmuş, o da bu tür bey ailelerinden şahısların gidip gelmesinin bazı tesirler ortaya çıkaracağını bildirilmişti. Bunun üzerine memleketine dönmesi mahzurlu görülmüş, durum Edirne valiliğine bildirilmiştir (BOA, MLV 1067-102). Rüstem, fakirliğinden bahisle emsallerine verilen yevmiye 3 kuruşun kendisine de verilmesi talebinde bulunmuştur (BOA, MLV 1067-120).

Halep Vilayetinden Şura-yı Devlet'e havale edilen 13 Mayıs 1868 tarihli bir belgeden "Ekbaz hanedânından" olup Niş'e gönderilen "Karabeyzade Hacı Mehmet Bey'in" vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Niş'te kalan zevcesi ve dört çocuğunun memleketlerine yollanması kararı çıktı. Karabeyzade Mehmet Bey için "Ekbaz hanedânından" (BOA, A.}MKT.MHM.409-1), "Bereket Dağı rü'esası" ifadesi belgelerde de geçmektedir. Onun ıslahat sırasında ömür boyu kalebend olarak Niş'e yollandığı belirtildi. Fırka-i Islahiye'nin emniyet ve ıslahatı tamamlamış olması dolayısıyla vefat eden Mehmet Bey'in ailesinin memleketlerine gönderilmelerinde bir beis görülmedi. Durum Tuna ve Halep Vilayetlerine yazıldı (BOA, İ.ŞD.3-170).

Akbezli Ali İbrahim Beyzade adlı bir şahıs 1872'de yazdığı bir şukkada Fırka-i Islahiye yöreye geldiği zamanda Derviş Paşa'nın hizmetinde bulunduğunu, hizmetlerinden dolayı 500 kuruş alacaklı olduğunu, geçinemediğini, bahsi geçen miktara ihtiyacı olduğunu ve ailesinin perişan durumda bulunduğunu yazmıştır. Bu şahsın Karabeyzadelerden olup olmadığı tarafımızdan tespit edilemedi. Ancak beyzade ifadesi bu ihtimali de düşündürmektedir. (BOA, ŞD.2871-46).

"Cebel-i Bereket ümerasından Kilis'te ikâmete memur" Karabeyzade Ali Bey ise 27 Ocak 1890'da vefat etti. Onu vefatında 3 kız ve 3 erkek olmak üzere 6 çocuğu bulunmaktaydı ve eşi hayattaydı. Onun Akbez'de bıraktığı mallarına karşılık verilen maaşının kız, erkek evlatları ve eşine verilmesi istendi. Halep Vilayet İdare Meclisi'nden gönderilen mazbatada Halep Sancağının yurtluk ve ocaklık maaşları meyanında 555 kuruş maaşı olduğu bildirildi. Bu maaşın hazineye devredilmeyerek 69 kuruşun Ali Bey'in zevcesi Selma Hatun'a, 108'er kuruştan 324 kuruşun İbrahim, Ahmet ve Esat beylere ve 54'er kuruştan 162 kuruşun kızları Fatıma, Hatice ve Emine hatunlara verilmesi hususu Maliye Nezaretinden Sadarete yazıldı (BOA, ŞD. 332-9).

Hanedanın ilerleyen dönemlerde mülki idare, eğitim ve askeri bürokrasi sahasında öne çıkan bir diğer mühim şahsiyeti ise Emin Arifi Karabey'dir. 1885 yılında doğan Emin Arifi, mülki idarede Konya ve Trabzon valilikleri yapmış olan Karabeyzade Hacı Arifi Paşa'nın oğludur. 1907 yılında Mekteb-i Sultani'den (Galatasaray Lisesi) mezun olan ve Paris Üniversitesi'ndeki yüksek tahsilini Balkan Savaşları'nın başlaması üzerine yarıda bırakarak yurda dönen Emin Arifi, Kurtuluş Savaşı ve Hatay'ın kurtuluşu mücadelelerinde mülki ve askeri alanda aktif faaliyetler yürütmüştür.

Bu süreçte Hassa Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisliği görevini üstlenerek bölgesel direnişin organizasyonunda merkezi bir rol oynamıştır. Milli Mücadele sonrasında mülki hukuk tahsilini tamamlayarak Reji İdaresi'nde (TEKEL) hukuk danışmanlığı yapmış, ardından 1939-1957 yılları arasında Haydarpaşa Lisesi'nde Fransızca ve Edebiyat öğretmenliği vazifesinde bulunmuştur. Spor tarihi ve kültürel sahada da mühim izler bırakan Emin Arifi, Galatasaray kürek takımında yer almasının ardından Ali Sami Yen'in davetiyle kürek şubesini tesis etmek üzere Fenerbahçe Spor Kulübü'ne geçiş yapmıştır. Tambur sanatçısı Laika Karabey ile evli olan; kızı çevirmen Filiz Karabey Ofluoğlu ve damadı tiyatro sanatçısı Mücap Ofluoğlu olan Emin Arifi Karabey, 1957 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

> Dahiliye Nezaretinden Sadarete gönderilen bir yazıda; Cebel-i bereket ümerâ ve rü'esasından olup Halep'te ikamete memur edilen Karabeyzade Mahmut Bey ile Ali Bekiroğlu Ahmet Ağa'nın maaşlarının yetersizliği nedeniyle maaşlarına zam talep ettikleri belirtilmektedir. Ahmet Ağa ve Mahmut Bey'in Aylık 177'şer kuruş, Ömer Şevki Bey'in ise 88,5, Ali Bekiroğlu Ahmet Ağa'nın zevcesi Elif ve kızları Emine ve Meryem hatunların 53'er kuruş maaşları bulunmaktaydı. Maaşları toplamı 601,5 kuruşa tekabül etmekteydi.

Ancak Ali Bekiroğlu Ahmet Ağa 14 Temmuz 1891'de vefat etmişti. Karabeyzade Mahmut Bey'in maaşına ise "irade-i seniyye" icabı 28 Ekim 1892'de 127 kuruş zam yapıldı. Böylece maaşı aylık 300 kuruş oldu. Ömer Şevki Bey'in 88,5 kuruş olan maaşına aynı tarihten itibaren 61,5 kuruş, Ali Bekiroğlu'nun zevcesi Elif, kızları Emine ve Meryem hatunların 53'er kuruş olan maaşlarına 37'şer kuruş zam yapılması emredildi. Toplam 1228,5 kuruşun 1893 Mart'ından itibaren yansıtılması istendi. İcabının yerine getirilmesi Maliye Nezaretine yazıldı ve Dâhiliye Nezaretine de yazılması istendi (BOA, BEO 151/11324-2).

Karabeyzadelerin sürgün hayatından sonra geri dönenlerinin 1865'te kurulan Hassa ve eskiden beylik sürdükleri Akbez'de yine etkin olduklarını gösteren gelişmelere rastlanır. Bu olaylardan biri Hassa kaymakamı Abdülkadir Efendi'nin faaliyetlerine dairdir. Hassa'da 1895 yılında kolera illeti dolayısıyla Halep Vilayetine karşı kordon oluşturuldu. Ancak kaymakamın "kordonu tepeleyerek" hizmetindekilerle birlikte Kilis'e arpa ve karpuz almaya gitmek; Kilis'ten Hassa'ya gelerek bir gün sonra Koleradan ölen bir Yahudi'yi "şer'i şerîfe mugayir..." olarak imama gusl ettirmek; kadın mahkûmları erkek hapishanesine tevkif ettirmek gibi sorumsuzlukları olduğu Karabeyzade Ali tarafından Sadarete yazıldı. Bu telgrafta geçenlerin doğruluğunun araştırılması Adana Vilayetine emredildi (BOA, DH.MKT. 429-89-1-2).

Yine Akbez'in eski bey ailesinden gelen Karabeyzade Halil Hilmi ve arkadaşlarının 1896 yılında Akbez'de yaşanan Müslüman-Ermeni gerginliğinin tekrarlanmaması için devlet yöneticileri nezdinde girişimleri vardır. Karabeyzade Halil Hilmi ve arkadaşları 1900 yılında İstanbul'a bir arzuhal yolladılar. Bahsi geçen arzuhalde bazı kişilerin Ermeni-Müslüman çatışması çıkarmak için girişimlerinden şikâyet edildi. Akbez'de bulunan Fransız tebaasından Cizvit Manastırı reisi misyoner Mösyö Malavar'ın *"teşvikiyle"* Halepli Katrancı Ahmet Ağa fesat çıkarmaya çalışmaktaydı. Sadece bahsi geçen davranışlarla yetinmeyen bu şahıslar farklı bir takım yolsuzluklara da bulaşıyorlardı. Akbez'de toplumsal huzurun bozulmaması için Cizvit reisi Malavar'ın Cizvit Manastırı tarafından başka bir yere gönderilmesi ve yerine başka bir şahsın görevlendirilmesi, Ahmet Ağa'nın da bir an önce ikametgâh yeri olan Halep'e yollanması arzusu dile getirildi (BOA, DH.MKT. 2301-93).

6. Sonuç

Ayanlar, 18. yüzyıl sonlarında devletin yaşadığı iç buhran ve savaşlar sonucunda taşrada güçlendiler. Rumeli ve Anadolu'da büyük ayanlar ortaya çıktığı gibi küçük ayanlar da etkinlik göstermeye başladılar. 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında Çukurova ve Gâvur Dağlarında ayanlar devlet otoritesini yok hükmüne indirdiler. Kozan'da Kozanoğluları, Gavur Dağlarında Küçük Alioğulları, Ali Bekiroğulları, Fettahlıoğulları gibi güçlü ayanlar türedi. Bunlar kadar etkili olmasa da Akbez, Tiyek ve Hacılar nahiyelerinde "dağlu" beyleri denilen Çobanoğulları beylerinin etkinliği görülmeye başlandı. II. Mahmut'un ayanları tasfiye etmeye başladığı 1810'lu yıllarda Karabeyzadeler, Gâvur Dağlarındaki daha güçlü ayanların devlete meydan okuması sürecinde onlarla birlikte hareket ettiler. Bunun bedelini zaman zaman idam cezaları ve sürgünlerle ödediler. Zaman zaman da asilerin bir kısmının Maraş idarecileriyle akrabalık bağları onların affedilmelerine neden oldu. Bu dinamik mülki süreçte hanedanın İbrahim Bey kolu, merkezin dönemsel yaylak kısıtlamalarına ve mülki baskı politikalarına karşı oymak düzeninin otonomisini muhafaza etme yoluna gitmiştir. İbrahim Bey, mülki amirler karşısında pasif bir teslimiyet yerine, yeri geldiğinde konar-göçer hukukunu korumak adına merkezi otoritenin kısıtlamalarına direnmiş; yeri geldiğinde ise ortak çıkarlar doğrultusunda meşru bir mülki aktör olarak devletle ittifak kurma stratejisi izlemiştir. Nitekim Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordularına karşı Küçük Alioğullarına yardım etmeleri devlet yöneticileri tarafından Karabeyzadelere emredildiğinde de bu geniş egemenlik ve vatan sahasını koruma refleksi öne çıkmıştır. Akbez beyleri, nahiyelerinde halkın ibadet edebilmesi için hayır müesseseleri de yaptırdılar. Onların zaman zaman küçük ayan ve aşiret liderleri arasındaki çatışmalarda da taraf oldular, yağma olaylarına da karıştılar. Bazen de devletin emirlerine uyarak diğer beyleri bertaraf etmek için faaliyette bulundular. Fırka-i Islahiye bölgeye gelince devlete itaatlerini bildirdiler.

Akbez 1840'larda Maraş'a bağlıydı. Bu nahiye Tiyek ve Hacılarla birlikte Maraş'a uzak olmaları dolayısıyla Halep'e bağlanması istenmiş ancak, bura halkının Maraş'la uzun süreden beri yakın ilişkiler içerisinde olması ve asayiş problemlerinin hat safhada olması sebebiyle Halep yöneticileri ve meclisi tarafından kabul edilmemiştir. Akbez'de büyük çoğunluk Türklerden oluşmaktaydı. Nahiyede gayrimüslimler de bulunmaktaydı. 1850'lerden 1864 yılına kadarki vergileri tahsil edilememişti. Bunların büyük çoğunluğu affedildi. Akbez'den bir kısım haneler ise yeni kurulan Hassa Kazasına götürüldü. Böylece Hassanın üç mahallesinden birini Akbezliler oluşturdu. Artık, Akbez yeni idari düzenlemede Hassa Kazası idari sınırları içerisinde ve Maraş'a bağlıdır. Birinci Meşrutiyet Döneminde Cebel-i Bereket Sancağının 1879'da oluşturulmasıyla buraya bağlandı.

Akbez beyleri, Fırka-i Islahiye'nin iskân faaliyetleri sırasında ve sonrasında Akbez'den uzaklaştırıldılar. Tiyek beyi Sarıbeyzade Mehmet'in isyan teşebbüsü, onunla birlikte hareket eden bazı Karabeyzadelerin de sürgününe yol açtı. Bazıları ise Akbez'den ayrılmak için Fırka-i Islahiye'den talepte bulundu. Bir kısmına Fırka-i Islahiye'de görev verilmesi düşünülmüşse de bazıları Halep'e, bir kısmı ise Edirne ve Niş gibi uzak yerlere yollandılar. Karabeyzadelerin bir kısmı gittikleri yerlerde geçim zorlukları yaşamış, geri dönme arzusunda olmuşlardır. Bunlardan birçoğu gurbette öldü. Dönen bazıları ise yöneticilerin ve misyonerlerin Hassa ve Akbez'deki faaliyetlerinden rahatsız oldular. Misyonerlerin ve taşra idarecilerinin bir takım uygunsuzlukları konusunda idarecileri uyardıkları anlaşılmaktadır. Böylece II. Mahmut dönemiyle başlayan ayanların tasfiye sürecinde Tanzimat Dönemi'nde kendiliğinden sönen ayanlar gurubu dışında, Çukurova ve GâvurDağı sathındaki ayanlardan birçoğu devlet tarafından tasfiye edildi.

REFERENCES

Ahmet Cevdet Paşa. (1991). Tezâkir (13-20). (Yayıma Hazırlayan: Cavid Baysun), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara(akbez-nahy... pp. 2-3).

Beydilli, Kemal. (1999). "Küçük Kaynarca'dan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Devleti", Osmanlı Devleti Tarihi I, (Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu), Zaman Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... p. 2).

Çelik, Adem. (2008). Fırka-i İslâhiye ve Bölge İskân Politikaları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Adana(akbez-nahy... pp. 3-4).

Dumont, Paul. (1981). "Tanzimat Döneminde Taşra İdaresi ve Aşiret Politikaları", Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Cilt: II, ss. 365-385(akbez-nahy... pp. 2-3).

Efe, Mustafa. (2012). Osmanlı Arşiv Vesikalarında Gâvur Dağı ve Çukurova Aşiretleri, Akdeniz Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Hatay(akbez-nahy... pp. 5-6).

Halaçoğlu, Yusuf. (1973). "Fırka-i İslâhiye ve Gâvur Dağı İskân Faaliyetleri", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı: 4, ss. 1-18(akbez-nahy... pp. 4-5).

İbşirli, Mehmet. (1999). "Osmanlı Devlet Teşkilatında Ayanlık Müessesesi", Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt: 6, İstanbul(akbez-nahy... p. 2).

İnalcık, Halil. (2009). Osmanlı İmparatorluğu: Klasik Çağ (1300-1600), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... p. 2).

Karaboran, Hilmi. (1994). "Cebel-i Bereket Sancağı ve Akbez Kazası İdari Coğrafyası", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 8, ss. 155-180(akbez-nahy... pp. 3-4).

Karpat, Kemal H. (2010). Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri, Timaş Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... pp. 2-3).

Sansar, M. Fatih. (2003). Fırka-i İslâhiye Harekâtı ve Osmaniye, Yeditepe Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... p. 7).

Tanör, Bülent. (2004). Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... p. 2).

Temiz, Ahmet. (2012). 19. Yüzyıl Başlarında Maraş Eyaleti ve Yerel Hanedanlar, Kahramanmaraş Valiliği Kültür Yayınları, Kahramanmaraş(akbez-nahy... pp. 4-5).

Ubucini, M. A. (1998). Osmanlı Türkiye'sinde Sosyal ve İdari Yapı, (Çeviren: Cemal Aydın), Kervan Yayınları, İstanbul(akbez-nahy... p. 2).

EK-1: Cebel-i Bereket Havzası ve Orta Anadolu Konar-Göçer Yörük-Türkmen Nüfus Kütükleri Üzerine Demografik Analizler

Osmanlı Devleti'nin 1699 yılından itibaren yürürlüğe koyduğu makro düzeydeki Türkmen iskânları ile Fırka-i İslahiye (1865) sonrasında Gâvur Dağları havzasında yürütülen yerleşik hayata geçiş politikaları, mülki idari düzenlemeler ve nüfus hareketlilikleri, Cumhuriyet dönemi tahrir kayıtları ile 1934 Soyadı Kanunu vesikalarına doğrudan yansımıştır (akbez-nahy... p. 11). Karayiğit Köyü Kütüğü, Hassa, Akbez, Çukurova ve Orta Anadolu kütük hatlarında yapılan çapraz demografik incelemelerde; yüzyıllardır tam ve yarım göçebelik kültürünü sürdüren konar-göçer Yörük-Türkmen oymak yapısının modern mülki vatandaşlık nizamına entegrasyonu sürecinde yerel ailelerin, oymak şeflerinin kütük kayıtları ve aldıkları çağdaş soyadı dağılımları nesnel bir tarih metodolojisiyle şu şekilde tablolandırılmıştır:

İdari Bölge / Yörük-Türkmen Oymak Konfederasyonu	Tarihsel / Cumhuriyet Öncesi Konar-Göçer Temsilciler	Nüfus Kütüklerindeki Çağdaş Soyadı Dağılımları
Bozulus Konfederasyonu (Danişmentli / Bayat / Karkın Boyu - Konar-Göçer Böcekli Yörük Cemaati)	Körpi, Yağman, Dana ve Şen Aile Şefleri (1500'ler Erzurum-Aydın göçer hattı, 1699 Yozgat-Kırşehir iskânı)	Körpi, Yağman, Dana, Şen, Kurt, Karkın, Böcekli, Güner, Yaman, Erdoğan, Demirtaş, Sönmez, Akman, Tecer, Soylu, Altın
Karabeyzade İbrahim Bey Kolu (Amanoslar / Hasanbeyli / Konar-Göçer Karayiğit Yörük Havzası)	İbrahim Bey, Ahmet Bey, Musa Bey, Ali (Sarı) Bey (D. 1904)	Karabey, Sarı, Açık, Doğru, Tuzlu, Kara, Karayiğit, Kaya, Özkan, Koç, Şenel, Öztürk, Çetin, Yiğit, Yaman, Avcı, Uyanık
Diyarbakır / Mamalu Türkmenleri (Bozulus Halep Göçer Kolu - Mamalu Yörük Cemaati)	Karabağlı Hacı Yusuf, Kör Memiş, Kengerli Ali Ağa (1700'ler Rakka ve İçel hattından Orta Anadolu'ya iskân)	Mamalı, Kenger, Karabağ, Ünal, Yurtsever, Cengiz, Yücel, Güneş, Kartal, Korkut, Özer, Seçkin, Taşçı
Tecirli ve Cerit Oymakları (Osmaniye Merkez / Tecirli ve Karayiğit Göçer Havzası)	Hacı Ali Ağa, Ciritlioğlu Ömer Efendi, Tecirli Mustafa Bey	Karataş, Özdemir, Tekin, Çelik, Arslan, Aksoy, Doğan, Korkmaz, Bulut, Yavuz, Yaman, Duman, Avcı, Karaca, Güçlü, Asil
Reyhanlı Yörük-Türkmen Konfederasyonu (Amik Ovası / Reyhaniye / Soğuksu Göçer Hattı)	Mürselzade Mustafa Şevki Bey, Kethüda Ömer Ağa, Sarıcalıoğlu Deli Halil	Mürsel, Reyhanlı, Sarıca, Tokgöz, Canlı, Öncü, Yazar, Çeker, Solmaz, Uçar, Coşkun, Keskin, Aktaş, Yiğitler, Dağlı
Nevahi-i Selâse ve Ulaşlı Grubu (Hassa / Akbez / Tiyek Göçer Kasabası)	Hacı Mehmet Bey, Tiyekli Ahmet Ağa, Ali Bekiroğlu Ahmet	Akbez, Tiyek, Gündüz, Yıldırım, Polat, Köse, Bekir, Ağca, Şeker, Can, Güven, Kılıç, Yılmaz, Şahin, Toprak, Çetin